

URUKAGINA 15 - VANASUMERI LOOMISMÜÜDI FRAGMENT 24. SAJANDIST E.KR.

PEETER ESPAK

ilm: Verbum Habet Sakala 2004: Täiendusköide, Tartu, 2005, lk 47–49

Kasutaksin esmalt võimalust tänada korp! Sakala stipendiumikomisjoni uurimustoetuse eest bakalaureusetöö "Diachronical Analysis of the Theological Concept of Enki and Ea" koostamiseks, mille üheks osaks oli ka käesoleva vanasumeri tekstifragmenti kommenteeritud tõlge. Suurimad tänud aga Tartu Ülikooli usuteaduskonna Lähis-Ida vanade keelte ja kultuuride professor dr. phil. Thomas Richard Kämmererile, kelle mitmed nõuanded ja kriitilised märkused kajastuvad ka siinses 24. sajandil e.Kr. elanud kuningas Urukagina aega dateeritud teksti tõlkes.

Üheks enamlevinumaks kosmose olemasolu seletuseks sumerlaste juures oli praeguse maailma tekke mõistmine tulenevalt taeva ja maa eraldumisest, mis teostus läbi nende suguühete. An – muistne meessoost taevajumalus, kõikide hiljemsündinud jumalate inaktiivne pealik teeb sugu naissoost Ki^[1], ga, suure emajumaluse algkujuga. Sellest seksuaalaktist saavad alguse meile tuttavat maailmanähtused ja sünnivad või täpsemalt öeldes kerkivad esile eri geneaoloogilisi liine pidi tuhanded uued jumalused iga võimaliku loodus- ja tsivilisatsiooniaspekti tarbeks.^[2] Algsest embrüonaalolekust^[3], kus maa ja taevas moodustasid ühtse eraldumata algmassi kas siis algookeani, maailmamäe^[4] või ennemuistse linna^[5] kujul, sünnib tänane maailm koos oma erinevate sfääridega.

Varadünastilist Girsu linnast pärinevat tekstifragmenti, millest on täies mahus säilinud vaid kümmekond rida, on põhjalikult analüüsinud Jan van Dijk oma artiklis "Le motif cosmique dans la pansée sumérienne."^[6] Tegevustik leiab aset kohe enne või pärast taeva ja maa eraldumist ja "avant la théogonie et avant l'existence des 'luminaria magna', des corps célestes, et de la végétation."^[7] Järgnevalt on esitatud algselt arvatavasti mõne mahukama teksti sissejuhatuseks olnud lõigu säilinud ridade transliteratsioon ja eestikeelne tõlge:

¹[-e]

[k]a-muš(a) `a-mu-ni-si₁₆-si₁₆
ki-e gal₄-...UB-na dalla `a-mu-aka-e
sar-àm te-me-nam

⁵ ki-bùru(da) a šè-ma-si
an en-nam šul-le-šè al-gub
an-ki téš-ba sig₄ an-gi₄-gi₄
u₄-ba en-ki nun-ki nu-sig₇

^den-líl nu-ti

¹⁰ ^dnin-líl nu-ti

u₄-da im-ma

ul [?] im-m[a]

u₄ nu zal-[zal]

i-ti nu-è-è

¹ [?]

Ussisuu trummeldab

Ki teeb särama oma vulva sees^[8]

See on sisenenud; see on jäme kaigas^[9]

Auk maa sees täitunud on seemnega

⁵ An on isand, kui noor kangelane ta seisab^[10]

An ja Ki ühtes, nad röögivad^[11]

Sel päeval Enki (ja) Nunki ei ole veel elus

Enlil ei ole veel elus

¹⁰ Ninlil ei ole veel elus

Täna, eelmisel päeval

Rööm [ ] enne

Päev ei möödu

Kuukiired ei läinud välja.

On raske mõista, mil moel täpselt muistsed sumerid endale ette kujutasid maailma teket taeva ja maa koinimise kaudu. Kuna sugukontakti kirjeldused sumeri müütides on tihtilugu vägivaldse alatooniga – An kui võimas taevane pull teeb sugu emaslehma Ki'ga, oleks vist üks võimalus mõista suguakti kui äikesevihma, tormi äikese ajal koos maad peksvate välkudega. Taevajumal An saadab oma vee (sumeri keeles on nii seemne kui vee jaoks kasutusel üks sõna a) alla Ki juurde. Vesi tungib Ki kehasse ja nõnda muutub ka maa tiineks, eraldub taevast ning sünnib uus põlvkond jumalusi, kes uue maailma juhtimise enda peale võtavad. Senini arusaamatu funktsiooni ja taustaga Enki-Nunki^[12] jumaluste eksistents saab vähemalt antud teksti kohaselt alguse just taeva ja maa suguühetest. Neid ürgolendeid

mainitakse esimestena Enlili ja Ninlili^[13] ees, mis on igati vastavuses nende hilisema funktsiooniga Enlili esivanematena. Teine võimalus oleks interpreteerida nii Enki-Nunki jumalusi kui ka Enlili ja Ninlili kui mitmetest hilisematest tekstidest ja jumalaloeteludest tuntud esimesi androgüünseid ürgolevusi.^[14] Viimast neljast reast kaks esimest on kahjuks halvasti säilinud ning nende tähendus ei ole mõistetav. Tekstifragmendi lõpus on aga viide sellele, et praeguse maailma ajaarvamine ei olnud veel loodud. Vana päev ei saanud uueks päevaks ja ka kuud ei olnud olemas.

Mil moel umbkaudu 4400 aastat enne meid elanud scribe oma teksti jätkab, jääb kahjuks alatiseks teadmata. Võime vaid oletada, et traditsioonilisele maailmaloomise esimesi hetki kirjeldavale sissejuhatavale lõigule järgnes mingi mütoloogiline narratiiv juba praeguses maailmas toimuvast.

---

[1] An tähendab sumeri keeles 'taevas', algselt oletatava taevakultuse keskpunkt, hilisemas mütoloogias figureerib kui jumalate peamees. Olenemata sellest, et An ei ole inimmaailmas kunagi aktiivne ja tegus jumalus nagu tema järglased Enlil ja Enki, ei ole põhjendatud An'i nime tõlkimine kui element 'taevas'. Varajasimatest tekstidest alates on An'il selgepiiriline iseloom ja tegutsemisstrateegia teiste inimkehaliste jumaluste hulgas, tema tegutsematus on pigem põhjendatud algjumaluse viibimisega eemal nn *praegusest maailmast*, kus tegutsevad inimesed ja nende jumalad. Ki on sumeri keeles 'maa' olles seega kõikide hilisemate eri nimede all esinevate emajumaluste prototüübiks. Mütoloogilise tegelasena Ki 2. a.t. alguse tekstides ei figureeri, algse maaema kultuse objektideks saab hulk erinevaid emajumaluse kujusid, kellest tuntumad näiteks Nammu, Ninmah, Ninhursag.

[2] Praeguse maailma teket läbi maa ja taeva suguühete peetakse iseloomulikuks Enlili kultuskeskuse Nippuri tekstide traditsioonile. Sellele vastukaaluks on Eridu teoloogia, kus kesksed figuurid loomises on Eridu jumalus Enki koos emajumaluse kujuga. Lisaks kohtab veel ka mõlemast teoloogiaditsioonist lahknevaid variante, mis tunnistab maailmaloomisnägemuste suurest mitmekesisusest vanade sumerite juures. Cf. Richard J. Clifford, *Creation Accounts in the Ancient Near East and in the Bible*, The Catholic Biblical Quarterly Monograph Series 26 (1994), lk. 13-53 lühiülevaateks eri traditsioonidest.

[3] Cf. Manfred Dietrich, *ina ūmī ullūti*, An jenen (fernen) Tagen, *AOAT* 240 (1995), lk. 57-72.

[4] Teooriat algmerest, millest kasvab välja 'kosmiline mägi', mis omakorda koosneb taevast ja maast kui ühtsest massist on arendanud Samuel Noah Kramer oma 1944 ilmunud teedrajavas teoses 'Sumerian Mythology'.

[5] Jan van Dijk, *AcOr* 28 (1964), lk. 13.

[6] Jan van Dijk, op. cit., lk. 40 pärineb ka käesolevas artiklis kasutatud transliteratsioon mõningaste muudatustega.

[7] *Ibid.*, lk. 39-40.

[8] *Ibid.* lk 40 tõlgib Jan van Dijk seda rida "Que la terre fasse resplendir son sein(?). Sõna süli, üsk (pr. k. sein) on antud juhul igati korrektne vaste sumerikeelse gal₄ tarbeks. Hoolimata sellest, et väljendi gal₄-...UB täpne tähendus on ebaselge, saaks konteksti järgides oletada, et viidatud on naisuguelundile.

[9] Marie-Louise Thomsen, *The Sumerian Language* (1984), lk. 207 interpreteerib *temen, mida võiks tõlkida kui 'nui', 'teivas', 'kaigas', 'sammast' jne.

[10] *Ibid.*, lk. 188: "An is the lord – he is standing (or going?) like a young hero."

[11] *Ibid.*, Marie-Louise Thomsen tõlgib "heaven and earth are shouting together" ja lisab, et tõlge on ebakindel. Jan van Dijk, op. cit., lk. 40 interpreteerib "An et Ki échangeaient des cris, l'un avec l'autre." Piotr Michalowski, *CRAI* 43 (1996) lk. 240, viide 4: "This is, of course, but a metaphor for sexual union."

[12] Cf. Thorkild Jacobsen, *JNES* 5 (1946), lk. 138-139: "the powers manifest in Earth viewed in their male and female aspects as ^dEn-ki, 'The earth lord, ' and ^dNin-ki, 'The earth lady'. " Jan van Dijk mõistis oma tõlkes rida en-ki NUN^{ki} kui käsitöö- ja vetevallajumalust Enkit ja tema linna Eridut (tähistati samuti logogrammiga NUN), kuid arvestades nii teksti kolomeetrilist struktuuri kui ka konteksti, oleks taoline tõlgendus äärmiselt ebatõenäoline.

[13] Enlil oli Nippuri linna jumalus, kelle kultus saavutas teiste linnajumalustega võrreldes suurima tähtsuse kogu Sumeris. Tema naisvastaspoleks oli jumalus Ninlil. Enlili etümoloogia on tänaseni ebaselge, kuna temas olemuses sisaldub mitmeid ilmastiku- või äikesejumalusekujudele iseloomulikke tunnuseid, ei saa ka võimatuks pidada otsust tõlget sumeri keelest kui en-lil 'isand torm'.

[14] Cf. Peeter Espak, *Diachronical Analysis of the Theological Concept of Enki and Ea* (2004), lk 12 ja 33, kus on viidatud En-ki / Nin-ki jumaluste lähedasele seosele Eridu linna ja Jumal Enkiga.